

Prof. dr hab. Jadwiga Linde-Usiekniewicz
Katedra Językoznawstwa Ogólnego,
Migowego i Bałtytyki
Wydział Polonistyki UW

**Opinia o rozprawie doktorskiej mgr Emilii Pomiankiewicz-Wagner
pt. „Konstrukcje klasyfikatorowe w komunikacji użytkowników litewskiego języka
migowego”**

Rozprawę mgr Pomiankiewicz-Wagner należy oceniać nie tylko na tle światowych badań nad klasyfikatorami i konstrukcjami klasyfikatorowymi w językach migowych, ale przede wszystkim na tle stanu badań dotyczących litewskiego języka migowego (LGK - *Lietuvių Gestų Kalba*). O ile badania światowe prowadzone są co najmniej od kilku dekad, o tyle w badaniach litewskich jedyne opracowanie dotyczące klasyfikatorów stanowiło dotąd część bardzo ogólnego opisu gramatyki litewskiego języka migowego, a większość badań czysto lingwistycznych dotyczy uczenia LGK słyszących w celu zapewnienia usług translatorskich na odpowiednim poziomie. Z tego punktu widzenia rozprawa doktorska ma charakter pionierski.

Podstawą materiałową badań jest korpus nagrań użytkowników litewskiego języka migowego realizujących zadania elicytacyjne określonego typu: opowiadanie partnerowi treści krótkiej historyjki obrazkowej. W badaniu wykorzystano 6 historyjek, uczestniczyło w nim 36 badanych, tak że dla każdej historyjki obrazkowej uzyskano przeciętnie 18 re-narracji. Nagranie zorganizowała sama autorka rozprawy, korzystając z pomocy przedstawicielki środowiska litewskich g/Głuchocy, tłumaczki litewskiego języka migowego, która poza tym pełniła funkcję moderatorki nagrań. Materiał elicytacyjny oraz metoda prowadzenia nagrań, w tym schemat studia, były takie same jak dla Korpusu Polskiego Języka Migowego, powstającego w Pracowni Lingwistyki Migowej. W Pracowni mgr Pomiankiewicz-Wagner uczyła się prowadzenia badań korpusowych i to właśnie Pracownia użyczyła sprzęt do nagrań.

Inaczej niż to się dzieje w dużych, zespołowych projektach korpusowych dla języków migowych, mikrokorpus litewski nie został poddany segmentacji, lematyzacji ani anotacji w jakimkolwiek systemie (takim jak Ilex lub Ilan). Przeciwnie, autorka rozprawy analizowała materiał wyłącznie ręcznie: wielokrotnie oglądając kolejne nagrania pod kątem interesujących ją zjawisk. Wymagało to znacznie większego nakładu pracy niż w przypadku innych rozpraw doktorskich dotyczących np. polskiego języka migowego i przygotowywanych na posegmentowanych, anotowanych, przeszukiwalnych danych korpusowych. Ten wkład pracy oraz osiągnięta mimo ograniczeń dokładność obserwacji należy jak najbardziej docenić.

Rozprawa mgr Pomiankiewicz-Wagner składa się 8 rozdziałów. Trzy pierwsze poświęcone są krytycznemu i wnikliwemu przeglądowi literatury na temat klasyfikatorów i konstrukcji klasyfikatorowych w językach migowych świata. Rozdział 4 poświęcony jest komunikacji migowej na Litwie, rozdział 5 – zawiera opis materiału badawczego oraz sposobu

jego uzyskania, wreszcie – rozdziały 6 i 7 dotyczą badanego zjawiska. Rozdział 8 stanowi podsumowanie.

W części teoretycznej (rozdziały 1-3) mgr Pomiankiewicz-Wagner wykorzystała nie tylko angielskojęzyczne opracowania, ale także opublikowane po włosku badania dotyczące włoskiego języka migowego (LIS). Syntetyczne i krytyczne przedstawienie stanu badań jako podstawy dla stworzenia własnego aparatu opisu zwykle nie jest łatwym zadaniem. W odniesieniu do języków migowych sprawę utrudniały dodatkowo spory pośród badaczy co do natury gramatycznej klasyfikatorów i predykcji klasyfikatorowych, różnice w sposobie klasyfikowania analizowanych zjawisk i wyodrębnionych typów klasyfikatorów, duża różnorodność metodologiczna powstałych dotąd prac. Omówienie propozycji metodologicznych i wyników uzyskanych w różnych badaniach wymagało od mgr Pomiankiewicz-Wagner zapoznania się z wieloma nurtami badawczymi współczesnego językoznawstwa, w tym odnoszącego się do języków fonicznych.

W rozdziale 4 dominuje perspektywa socjolingwistyczna, co zrozumiałe. Z punktu widzenia szczegółowej tematyki rozprawy najważniejsze jest tu krótkie omówienie stanu badań nad klasyfikatorami i konstrukcjami klasyfikatorowymi w języku litewskim. Autorka podejmuje polemikę ze stanowiskiem litewskiego badawcza, który rozszerza pojęcie klasyfikatora tak, by objęło również kształty ręki o charakterze ikonicznym w znakach leksykalnych. Ustalenia Daneliusa, jakie kształty ręki mogą występować jako elementy klasyfikatorów semantycznych, obiektowych lub klasyfikatorów sposobu posługiwania Autorka konfrontuje w dalszej części pracy z wynikami własnej analizy materiału.

Wyniki analiz przedstawiono, jak już wspomniałam, w rozdziale 6 i 7. (Treść rozdziału 5 pomijam). Mgr Pomiankiewicz-Wagner zdecydowała się osobno omawiać same klasyfikatory jako odrębne segmenty tekstu migowego pod względem relacji między kształtem dłoni a referentem pozajęzykowym oraz między znakiem klasyfikatorowym a znakiem leksykalnym o tej samej referencji (rozdział 6), a osobno – predykcje klasyfikatorowe (rozdział 7). Dzięki temu opis jest przejrzysty, zrozumiały i spójny. W obrębie badanych zjawisk mgr Pomiankiewicz-Wagner zauważyła szereg zjawisk wymykających się jednoznacznej interpretacji i klasyfikacji, znanych zresztą z innych badań.

Rozdziały te przynoszą bardzo szczegółowy, wnikliwy i uporządkowany opis złożonych zjawisk językowych związanych z użyciem klasyfikatorów, takich jak szyk, powtarzalność, symultaniczność w odniesieniu do klasyfikatorów jako odrębnych segmentów. W odniesieniu do predykcji klasyfikatorowych mgr Pomiankiewicz-Wagner przeanalizowała między innymi takie zjawiska jak szyk predykcji klasyfikatorowych wobec innych elementów zdania, w tym rzeczowników. Potwierdziła istnienie w litewskim języku migowym konstrukcji kanapkowych, znanych z opisów innych języków, zaobserwowała też ogólną tendencję do wprowadzania elementów w kolejności *tło – figura*, ale również odstępstwa od tego szyku. Opisała też szczegółowo elementy niemanualne towarzyszące predykcjom klasyfikatorowym, takie jak quasi-wymawianie, a także strategie dotyczące wyboru perspektywy (obserwatora lub bohatera) i korelacji perspektywy z typem użytego klasyfikatora.

Rozdział 8 przynosi podsumowanie. Mgr Pomiankiewicz-Wagner zestawia tu uzyskane wyniki z obserwacjami znanymi z literatury przedmiotu. W odniesieniu do zestawu kształtów dłoni opisanych dla litewskiego języka migowego zaobserwowała w materiale wykorzystanie kształtu dłoni opisywanego jako klasyfikator sposobu posługiwania się (trzymania) w

odniesieniu do płaskich przedmiotów również jako klasyfikatorów obiektowych lub części ciała. Równie interesujące jest też porównanie z klasyfikatorami opisanymi dla niderlandzkiego języka migowego (NGT) – obserwowana zbieżność jest duża, co potwierdza ikoniczną motywację kształtów dłoni w znakach klasyfikatorowych. Najbardziej wartościowa jednak obserwacja dotyczy występowania w analizowanym materiale kształtów dłoni innych niż to wynika z literatury przedmiotu. Ta wariantywność jest istotnym argumentem za tezą o nieleksykalnym, lecz produktywnym charakterze klasyfikatorów i ich ikonicznej motywacji.

Jeżeli chodzi o szyk klasyfikatora wobec rzeczownika, mgr Pomiankiewicz-Wagner zaobserwowała dość rzadkie sytuacje, w których klasyfikator poprzedza rzeczownik. Inne interesujące zjawisko, być może zasługujące na bardziej szczegółową analizę to posługiwanie się sekwencjami dwóch różnych klasyfikatorów w odniesieniu do tego samego referenta.

Ogólnie, badanie mgr Pomiankiewicz-Wagner wykazało wysoki stopień wariantywności w obrębie samych klasyfikatorów, jak i składni wypowiedzi, w których występują. Przy czym pewne warianty występowały na tyle rzadko, że – przy ograniczonej liczbie informatorów – trudno powiedzieć, czy są to warianty izolowane, idiolektalne, czy też wynikają ze zróżnicowania socjolingwistycznego.

Jak już wspomniałam, rozprawa mgr Pomiankiewicz-Wagner jest na tle stanu badań dotyczących litewskiego języka migowego rozprawą pionierską. Wartość rozprawy polega na:

- samodzielnym pozyskaniu materiału badawczego, który może być wykorzystywany w dalszych badaniach,
- bardzo wnikliwej i głębokiej analizie światowego stanu badań przedstawionej w sposób syntetyczny, na podstawie ogromnej literatury przedmiotu,
- dokładnej, wnikliwej analizie materiału przeprowadzonej na surowym materiale,
- ustaleniu, że w obrębie klasyfikatorów, predykcji klasyfikatorowych i ich użyciu występuje znacznie większa wariantywność, niż to wynika z literatury przedmiotu.

To ostatnie ustalenie ma zasadnicze znaczenie i przesądza o wkładzie rozprawy mgr Pomiankiewicz-Wagner w stan badań nad litewskim językiem migowym i nad klasyfikatorami oraz predykcjami klasyfikatorowymi w językach migowych.

Warszawa, 25 maja 2021.